

Uzun ömrün salnaməsi

Muzeylər keçmişimizlə bağlı həqiqəti təcəssüm etdirən, mədəni irsimizi qoruyan, təsdiq və təbliğ edən mədəniyyət ocaqlarıdır. *Muzeylər tarixin müəyyən məqamını özündə yaşadan, ötən əsrlərdən xəbər verən, eksponatları qoruyan, saxlayan, nümayiş etdirən mədəni-mənəvi xəzinə də sayılır. Həmçinin, xalqın, dövlətin, tarixi şəxsiyyətlərin və elm-mədəniyyət adamlarının irsinin qorunduğu etibarlı bir ocaqdır.*

Hal-hazırda muxtar respublikamızda da muzeylərə diqqət və qayğı yüksək səviyyədədir. Muzeylərin fəaliyyətlərinin canlandırılması, yeni muzeylərin yaradılması sahəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədri mühüm işlər görmüşdür.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin "Muzeylərlə əlaqələrin daha da genişləndirilməsi" haqqında 2014-cü il 19 dekabr tarixli sərəncamına əsasən, təşkil olunan muzey görüşlərinin keçirilməsi tarixi irsimizin öyrənilməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

Muxtar respublikamızda 1 rəsm qalereyası və 28 müxtəlif tipli muzeylər fəaliyyət göstərir. Bu mədəniyyət ocaqlarının hər birində xalqımızın tarixini, həyat tərzini, adət və ənənələrini özündə əks etdirən bir-birindən dəyərli eksponatlar toplanmışdır. Muxtar respublikada dövlət muzeyləri ilə yanaşı, tarixi illərə söykənən elm və mədəniyyət xadimlərinin, dahi sənətkarların ev muzeyləri də vardır. 36 illik fəaliyyəti olan Naxçıvan şəhərində yerləşən Hüseyn Cavidin ev-muzeyi də diqqətdən kənar deyildir. Çox da böyük olmayan, qədim tikililərə malik olan bu ev tarixi abidə kimi qorunur və saxlanılır.

Hüseyn Cavidin zəngin və parlaq yaradıcılığı, istedadı və nakam taleyi hər zaman böyük maraq doğurub. Sənətini, fikirlərini və xalqını hər şeydən uca tutan şair, hətta həyatını belə xalqına qurban verməkdən çəkinməmişdir. O, hətta öz sənətinə, xalqına xain çıxmadı və onu satmadı. Gözəllik və sevgi şairi idi, elə də qaldı.

1981-ci ildən fəaliyyətə başlayan, artıq 36 ildir ki, arasıkəsilmədən qonaqlarını qəbul edən bu ev-muzeyinin tarixi və keçdiyi yolu ilə tanış olmaq üçün həmin ünvana yollandım. Qədim Əlixan məhəlləsində, bazar çayının kə-

narında yerləşən bu ev giriş hissə də daxil olmaqla, 6 otağı əhatə edir. Burada çalışan bələdçilər məni otaqlarla tanış edir və hər bir eksponat haqqında dəyərli məlumatlar verirlər. Nə kasıb, nə varlı, ancaq ənənələrə söykənib yaşayan Cavidlər ailəsinin həyatını əks etdirən eksponatlar bu muzeyin ən qiymətli əşyaları sayılır.

Qeyri-adi bədii ekspozisiya şairin dahi poeziyasının ab-havasını yaşadır. Burada sərgilənən şəkillər, əlyazmalar, kitablar, jurnallar, məişət və xatirə əşyalarının hər biri şairin bütün yaradıcılıq və həyat yolunu əks etdirir.

Muzeydə həm Hüseyn Cavidə, həm də, bütövlükdə ailəyə məxsus eksponatlar saxlanılır.

Muzey artıq ömrünün 36-cı ilini yaşayır. Dahi şair və dramaturqun yaşadığı bu ocağın 36 illik fəaliyyəti ilə bağlı daha ətraflı məlumat almaq üçün əmək fəaliyyəti muzey yaranması ilə üst-üstə düşən muzeyin direktoru, əməkdar mədəniyyət işçisi Bəhrux Axundovla görüşdük. Həmsöhbətimiz Cavid irsinə göstərilən dövlət qayğısından və muzeyin 36 illik fəaliyyətindən danışdı. O bildirdi ki, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev 1981-ci ilin iyul ayının 21-də Hüseyn Cavidin anadan olmasının 100 illiyi haqqında qərar qəbul etdi. Respublikada Hüseyn Cavidin ədəbi irsinin bir daha geniş şəkildə əbədiləşdirmək üçün həmin qərarla bir sıra mühüm işlərin görülməsi nəzərdə tutulmuşdur. Onun ədəbi irsinin toplanılıb nəşr olunması, əsərlərinin müxtəlif teatrlarda tamaşaya qoyulması, Cavidə həsr olunmuş monoqrafiyaların, əsərlərin 4 cildde, habelə, rus dilində əsərlərinin 2 cildde, ərəb əlifbası ilə 1 cildde nəşr olunması, Bakı və Naxçıvan şəhərlərində Hüseyn Cavidə abidə ucaldılması, ev-muzeylərinin yaradılması və digər işlərin həyata keçirilməsi Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin dahi şairə olan sonsuz məhəbbətlə imzaladığı qərarla öz əksini tapmışdır. Şair-dramaturqun qızı Turan Cavid haqlı olaraq, demişdir: "Atama 1956-cı ildə bəraət verildi, lakin mən əsl bəraəti, Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 1981-ci ilin iyul ayının 21-də şəxsən özünün hazırladığı və imzaladığı qərardan sonra hesab edirəm".

Həmin vaxt Cavidin 1919-cu illərə qədər fasilələrlə yaşadığı evdə təmir işləri aparıldı və muzey yaradılmağa başladı. Muzeyin mövzu-tematik planını teatrşünas Tamilla Təhmasib hazırla-

dı, ekspozisiyanın tərtibatı isə Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi nəzdində fəaliyyət göstərən "Muzeylərin və sərgilərin bədii tərtibatı və layihələşdirilməsi" emalatxanasına həvalə edildi. Muzeydə tərtibat işləri gedən zaman şairin qızı Turan Cavid bir neçə dəfə Naxçıvana gəlmiş və öz dəyərli məsləhətlərini vermiş, Cavidin Naxçıvan həyatı ilə bağlı fotosəkilləri, sənədləri, bu və ya digər eksponatları muzeyə bağışlamışdır.

Muzeyin rəsmi açılışı 1984-cü ilin iyun ayının 9-da olmuşdur.

Fəaliyyətə başladığından bu günədək muzey fondunda 9 mindən artıq eksponat toplanmışdır. Onların içərisində Hüseyn Cavidin həyat və fəaliyyətini əks etdirən fotosəkillər, "Keçmiş günlər", "Peyğəmbər", "İblis", "Uçurum", "Topal Teymur", "Şeyx Sənan", "Şeyda" əsərlərinin ilk nəşrləri, üzərində müəllifin afroqrafı olan 1926-cı ildə nəşr olunmuş "İblis" və 1934-cü ildə çap olunmuş "Səyavuş" əsərləri, böyük şairin yubileyləri, onun müxtəlif teatrlarla tamaşaya qoyulmuş əsərlərinin afişa və proqramları, müxtəlif xatirə əşyaları və s. vardır. Bu eksponatların içərisində ədibin yaxın dostu olmuş Əziz Şərifin muzeyimizə üzünü köçürüb bağışladığı Cavidin İstanbuldan Qurbanəli Şərifzadəyə göndərdiyi məktublardan ibarət dəftəri, şairin qızı Turan Cavid tərəfindən hədiyyə edilmiş "Knyaz" əsərinin əlyazmasını və ailə şəkillərinin orijinallarını, Cavidin stolüstü yazı dəstini və pensnesini xüsusi qeyd etmək olar.

Muzey fondunun zənginləşdirilməsində şairin qızı Turan Cavid, bir övlad kimi bu işə həmişə yardımçı olmuşdur. Naxçıvanda ev-muzeyi yaradılmamışdan çox-çox qabaq Turan xanımın bu işə sarsılmaz inamı olmuşdur. Turan xanım inanıb ki, Cavid gec də olsa, öz qiymətini alacaq. İnaminə da yanılmayıb. O bilib ki, hətta xalqının Heydər Əliyev kimi qədərbilən bir oğlu Cavidin itirilmiş haqqını özünə qaytaracaq.

Muzeyin ekspozisiyasında Məmmədçəfər Cəfərov, Əziz Şərif, Abbas Zamanov, Mehdi Məmmədov, Yaşar Qarayev, Məsud Əlioğlu, Səlahəddin Xəlilov, Rəfael Hüseynov, İsa Həbibbəyli, Yavuz Axundlu, Qulam Məmmədli, Hüseyn İbrahimov, Zahid Əkbərov, Tamilla Təhmasib, Əjdər İsmayılov, Ənvər Uzun (Türkiyə), Gülbəniz Babavanlı, Cəlil Vəzirov, Azər Turan, Hüseyn Həşimli, Şamil Sadıq və başqalarının bağışladığı onlarca kitab muzey

ekspozisiyasında öz layiqli yerini tutur.

Ev-muzeyi daima dövlət qayğısının diqqətində olub. 2000-ci ildə Naxçıvan MR Ali Məclisi sədrinin diqqət və qayğısı ilə muzeydə əsaslı surətdə təmir və bərpa işləri aparıldı, muzey ekspozisiyası yerləşən bina əvvəlki görkəminə qaytarıldı, inzibati iş otaqları yüksək səviyyədə təmir olundu, həyətə sahəsi genişləndirildi, muzeyin maddi-texniki bazası gücləndirildi, muzey ekspozisiyası yenidən quruldu. Bu dəfə Ali Məclisi Sədrinin məsləhəti ilə ekspozisiyanın otaqlarına Cavid yaşadığı dövrdənecə olubsa, o cür tərtibat verildi. Ekspozisiyanın mövzu-tematik planı və tərtibatı muzey əməkdaşlarının qüvvəsi ilə həyata keçirildi.

Ev-muzey Cavid sənəti pərəstişkarlarının bir növ yaradıcılıq və təbliğat mərkəzinə çevrilmişdir. Rəy kitablarındakı qeydlərin, yazıların və arzuların coğrafiyası dediklərimizə əyani sübut ola bilər. Burada Türkiyədən, İran İslam Respublikasından, Uzaq Şərqdən, Moskvadan, Pribaltika ölkələrindən, Orta Asiyadan, Gürcüstandan, Moldovadan, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərindən, Hindistandan, Yaponiyadan, Koreyadan, Amerika Birləşmiş Ştatlarından, Almaniyadan, Fransadan, İtaliyadan, İspaniyadan, Bolqarıstandan gələnlərin yüzrlərlə qeydləri vardır.

Yarandığı gündən indiyədək "Hüseyn Cavid və teatr", "Hüseyn Cavid və Naxçıvan Teatrı", "Hüseyn Cavidin dramaturgiyası", "Hüseyn Cavid-100", "Hüseyn Cavid-110", "Hüseyn Cavid-120", "Hüseyn Cavid-125", "Hüseyn Cavid-130", "Hüseyn Cavid: həyatı və yaradıcılığı" adlı sərgilər təşkil edilmiş və muxtar respublikanın mədəni-maarif müəssisələrində nümayiş etdirilmişdir. 1990-cı ildə "Hüseyn Cavid və Teatr" adlı sərgi Belarusun paytaxtı Minsk şəhərində 10 gün nümayiş etdirilmiş və mükafata layiq görülmüşdür. 2007-ci ilin may ayının 7-dən 12-dək H.Cavidin 125 illiyi ilə əlaqədar Türkiyənin İstanbul şəhərindəki "Yeddi Təpə" Universitetində, Cavidin vaxtilə təhsil aldığı qədim "İstanbul" Universitetində, "Türkiyə yazıçıları birliyinin İstanbul şöbəsində", "Hacı Ahmet Yasevi" vakfında, Türkiyə Yazıçıları Birliyinin İstanbul şöbəsində, "Hoca Ahmet Yesevi" vakfında, "Kazım Qarabəkir" vakfında "Hüseyn Cavid-125" adlı sərgi təşkil edilmiş və keçirilmiş tədbirlərdə iştirak edənlərə Hüseyn Cavidin həyatı və yaradı-

cılığı haqqında geniş məlumat verilməmişdir.

Disputlar, gecələr və poeziya saatları ev-muzeyin fəaliyyətində başlıca xətt təşkil edir. Muzey Cavid tədqiqatçıları, cavidşünaslarla görüşlərə də yüksək qiymət verir.

Bu illər ərzində muzeyin yaranmasının 1, 30 və 35 illik yubileyləri geniş şəkildə qeyd olunmuşdur.

Muzey fəaliyyətə başlayan bəri orta məktəblərdə Hüseyn Cavidin həyatı və yaradıcılığının tədrisi üçün ayrılmış saatlardan biri muzeylə əyani təmasda olmaqla keçirilir. Məktəblilərlə keçirilən "açıq dərslər" üçün muzey əməkdaşları əlavə tədbirlər hazırlayırlar.

Muzey əməkdaşları Cavid sənətinin, onun həyat və yaradıcılığının tədqiqi işini həmişə ön planda saxlayırlar. Cavid əsərlərinin səhnə və nəşr tarixlərini əks etdirən kataloqlar tərtib edilmişdir. İndi bu kataloqlar üzrə yaradıcılıq işləri davam etdirilir.

Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev demişken: "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının, mədəniyyətinin inkişafında Hüseyn Cavidin misilsiz xidmətləri olmuşdur. Onun yaratdığı əsərlər Azərbaycan xalqının milli sərvətidir və gələcək üçün dərslik kitabıdır. Hüseyn Cavid xalqını sevmiş, xalqı üçün yaşayıb-yaratmışdır".

Bəli, böyük Azərbaycan şairi, bədii-ictimai fikir tariximizdə görkəmli dramaturq Hüseyn Cavid ədəbiyyatımıza böyük töhfələr verib. Şair çoxəsrlik poeziyamızın parlaq ənənələrini layiqincə yaşatmaqla bərabər, ədəbiyyatımızı keyfiyyətcə yeni məhəlləyə yüksəldərək, onu ictimai məfkurə baxımından, daha da zənginləşdirən dramaturq kimi şöhrət tapmışdır. Şairin yüksək istedadla yaratdığı əsərlərin başlıca mövzunu mənəvi saflığa, mədəni yüksəlişə və maariflənməyə çağırış təşkil etmişdir.

Zamandan asılı olmayaraq, Hüseyn Cavid sevilən və qiymətləndirilən şairlərdəndir və bu sevgi sərhəd tanımır. Məhz yaradılan bu ev muzeyi onu sevenlər və tanımaq istəyənlər üçün gözəl bir imkandır.

Mən Hüseyn Cavidin keçdiyi ömrü yolunu bir daha xatırladım. Xatırladım ki, bizim tariximizdə bu cür şəxsiyyətlər olub. Sovet Rusiyasının qaranlıq siyasətinin qurbanı olmuş Hüseyn Cavid irsini qoruyub-saxlamaq biz gənclərin borcudur.

Sona MİRZƏYEVA